

Júlia Todolí (València)

Els pronoms clítics del valencià i el barceloní contrastats

L'objectiu d'aquest treball és comentar alguns aspectes del comportament dels pronoms clítics en valencià i en barceloní, ja que, des del nostre punt de vista, representen dos estadis diferents en la gramaticalització que afecta una part dels pronoms personals, els anomenats *pronoms febles* o *pronoms clítics*.

Esquemàticament, podem representar aquesta gramaticalització com un procés que va del mot a l'afix, passant per un estadi intermedi que designa l'estatus clític pròpiament dit. A (1) il·lustrem l'esmentat procés:

(1) mot > clític > afix

Abans d'analitzar l'estadi en què es troben els pronoms clítics en valencià i en barceloní, convé aclarir dos aspectes de la gramaticalització. En primer lloc, que no es tracta d'un procés discret, sinó que hi ha continuïtat entre els diferents estadis. Així, en un mateix període es poden superposar característiques pròpies d'aquest estadi i de l'estadi anterior (vg. HEINE / CLAUDI / HÜNNEMEYER 1991). En segon lloc, la gramaticalització afecta tots els nivells gramaticals, i no solament el morfològic, com es podria desprendre de l'esquema presentat a (1). Per tal de veure més clarament l'abast de la gramaticalització, usarem el següent quadre idealitzat de BYBEE (1993) (extret de CUENCA / CASTELLÀ 1995), que il·lustra la transformació d'elements lèxics en elements gramaticals.

(2)	Lèxic → Gramàtica
morfologia	radical > partícules, auxiliars > afixos
fonologia	polisil·lab > monosil·lab > segment
morfosintaxi	classe oberta > classe tancada nombrosa > classe tancada reduïda
sintaxi	posició lliure > posició relativament fixa > posició fixa
pragmàtica	relativament poc freqüent > bastant freqüent > obligatori
semàntica	semànticament ric > general > reduït o buit

L'anterior quadre pot ser usat tant diacrònicament com sincrònicament. Per la nostra part, utilitzarem aquest quadre per mostrar el grau de gramaticalització que presenten els pronoms clítics catalans en l'actualitat. Començarem descrivint els aspectes discursius i semàntics, on les diferències entre els dialectes són molt minses, i després ens centrarem en les propietats més formals, on les diferències entre els dialectes són més paleses. No tractarem la gramaticalització amb profunditat, sinó que ens centrarem en aquells aspectes que permetin determinar diferents graus de gramaticalització entre els pronoms clítics del valencià i del barceloní.

Nivell pragmàtic

Al quadre de (2) s'atribueix als elements lèxics una freqüència relativament baixa, mentre que els elements més gramaticalitzats tenen una freqüència molt alta que acaba fent-los constituents obligatoris. Aquest augment en l'ús d'una forma lèxica és una propietat essencial en els processos de gramaticalització, i alguns lingüistes li atorguen un valor etiològic en considerar-la l'autèntica causa de la gramaticalització, juntament amb la dessemantització.

Pel que fa als pronoms clítics catalans, és un fet conegut que aquests elements tenen una freqüència més alta que no pas els sintagmes corresponents, ja que, un cop ha estat introduït un element lèxic en el discurs, aquest és substituït successivament per un pronom clític, si realitza la funció de complement, o per un pronom buit, si realitza la funció de subjecte (vg. RIGAU 1981). També existeixen algunes construccions en què el clític ha esdevingut obligatori. Ens referim a les oracions amb tematització de complement (especialment, a les oracions amb tematització d'un complement exigít pel verb), i a les construccions amb doblament de clític, també anomenades oracions amb *pleonasma pronominal*. Les oracions de (3) il·lustren l'obligatorietat del clític en els dos tipus de construccions.

- (3) a. Aquest llibre *(l') he llegit dos cops
- (3) b. Ara *(em) toca pagar a mi

Com hem mostrat en un altre treball (vg. TODOLÍ 1996, TODOLÍ 1998), el doblament de clític no afecta tots els clítics ni tots els contextos oracionals. En primer lloc, aquest fenomen es restringeix als clítics personals, especialment als de 1^{era} i 2^{ona} persona. I, en segon lloc, la presència del clític és més obligatòria quan el complement relacionat amb el clític és un experimentador de l'esdeveniment verbal o quan es troba afectat per aquest esdeveniment, especialment si funciona com a tòpic discursiu. D'acord amb el que acabem d'afirmar, el clític és obligatori en les oracions amb verbs d'activitat psicològica com *agradar* o *semblar*, i amb els verbs d'esdeveniment com *passar* o *esdevenir*, ja que aquests verbs solen construir-se amb un complement indirecte de persona que experimenta l'esdeveniment verbal i que sovint funciona com a tòpic discursiu. És el cas de les oracions de (4).

- (4) a. Quin noi *(li) agrada a Marta?
- (4) b. Què *(li) ha passat a Enric?

Un altre context en què els clítics tenen caràcter obligatori és el dels clítics lèxics o inherents, que constitueixen una peça lèxica amb el verb. Aquest estatus afecta sobretot els clítics invariables *en*, *hi* i *se*. A (5) mostrem un exemple de cada tipus.

- (5) a. Amb aquestes ulleres no *(hi) veig gaire
- (5) b. Té alguns problemes però *(se'n) sortirà
- (5) c. Aquesta noia *(es) riu de tot

Així doncs, si més no existeixen dos grans contextos en què la presència del clític ha esdevingut obligatòria, cosa que aproxima els clítics catalans als afixos: en el primer context els clítics funcionen com a afixos flexius que estableixen una concordança de persona amb un complement del verb altament animat i definit, mentre que en el segon s'acosten més als afixos derivatius, ja que originen una nova peça lèxica.¹

¹ Per a més informació sobre la funció que realitzen els clítics lèxics o inherents en català, vegeu RIGAU (1990, 1994) i TODOLÍ (1998:cap.4).

Nivell semàntic

D'acord amb el quadre (2), els elements lèxics tenen un significat concret i unívoc, mentre que els elements més gramaticalitzats tenen un significat més general o abstracte: el substantiu *taula*, per exemple, té un significat concret que apareix recollit als diccionaris i que ens permet associar aquest substantiu amb un element de la realitat extralingüística; per contra, l'afix /z/ té un valor més abstracte i polisèmic, ja que en alguns contextos remet al morfema de plural, mentre que en d'altres designa la 2^{ona} persona del verb.

En el cas dels pronoms clítics, diferents lingüistes (vg. WANNER 1987; AGUADO / LEHMANN 1989) han justificat la dessemantització d'aquestes formes, sincrònicament, a partir de la polisèmia d'alguns pronoms, i diacrònicament, a partir de la pèrdua del valor emfàtic dels pronoms de 1^{era} i 2^{ona} persona, o del valor deíctic dels pronoms de 3^{era} persona. La polisèmia és particularment palesa en el clíctic *se*, que pot realitzar la funció de complement directe o indirecte (6a-b), pot unir-se a un verb pronominal (6c), i pot aparèixer en construccions passives (6d) i ergatives (6e).

(6) a. Marta es dutxa cada dia

(6) b. Marc s'ha afaitat la barba

(6) c. Lluís es riu de tot

(6) d. La proposta s'ha aprovat per unanimitat

(6) e. El gel s'ha fos²

En segon lloc, la dessemantització dels pronoms clítics es manifesta en la incapacitat de ser emfasitzats (7a), cosa que només és viable amb l'ajut d'un pronom fort (7b).

(7) a. *Em busquen, i no a tu

(7) b. Em busquen a mi, i no a tu

Finalment, els pronoms definits de 3^{era} persona han perdut el valor deíctic que tenia la font llatina ILLE. Així, l'oració de (8) pot fer referència tant a un objecte pròxim a l'emissor i al receptor, com a un que es trobi en una posició més distant. En qualsevol cas, és el context i no el tipus de pronom, el que ens ajudarà a assignar una referència o una altra al pronom.

² De tots els contextos descrits, el que té un significat més buit i el que realitza una funció més gramaticalitzada és el del *se* passiu o ergatiu, ja que la seva funció consisteix a canviar les relacions entre els constituents oracionals, tot fent que l'objecte directe esdevingui subjecte gramatical i que el subjecte lògic desaparegui o passi a un segon terme.

(8) *Passa-me-la!*

Fins ara hem mostrat alguns aspectes de la gramaticalització dels pronoms clítics, com l'alta freqüència que presenten i el seu valor semànticament abstracte. En cap d'aquestes propietats no hem observat diferències dialectals importants. A partir d'ara, analitzarem altres aspectes del comportament dels pronoms clítics on les diferències entre els dialectes són més paleses.

Comportament sintàctic

A l'esquema de (2) es medeix la gramaticalització sintàctica d'un element a partir de la llibertat de col·locació, que és inversament proporcional al grau de gramaticalització d'aquest element. Des d'aquest punt de vista, els elements lèxics representen el màxim grau de llibertat que es permet al si d'una llengua, mentre que els elements més gramaticalitzats solen ocupar posicions fixes; al bell mig d'uns i altres, hi ha un estadi en què els elements ocupen posicions relativament fixes.

Pel que fa als pronoms clítics, si haguéssim d'incloure'ls en un d'aquests grups, ho fariem en el darrer grup esmentat, ja que la seva posició és fixa, però permet certes alternances: és fixa perquè els pronoms clítics s'anteposen als verbs flexionats i es posposen als verbs no flexionats, però ho és d'una manera relativa perquè en les perífrasis verbals el clític pot aparèixer tant en proclisi com en enclisi, depenent del verb al qual s'adjunti: apareix en proclisi si s'uneix al verb flexionat (9a), i en enclisi si s'uneix al verb no flexionat (9b).

(9) a. *Li volen escriure una carta*

(9) b. *Volen escriure-li una carta*

Tot i aquesta alternança en la posició dels clítics, existeix una tendència a prefixar-se al verb, de manera que en la pràctica els clítics solen aparèixer en proclisi també en les perífrasis verbals, on l'alternança és teòricament possible. Aquesta tendència es dona en la llengua estàndard i en alguns dialectes, com ara el barceloní, i és menys important en valencià. Així, encara que alguns gramàtics recomanen la posició proclítica en perífrasis com (10a) (vg. BADIA, 1994:494), i que en barceloní sigui la posició més normal, en valencià els pronoms clítics prefereixen unir-se al verb del qual depenen semànticament i tendeixen a aparèixer en posició enclítica (10b).

(10) a. *Si me'ls vingués a oferir a mi!*

(10) b. *Si vingués a oferir-me'ls a mi!*

Així doncs, el fet que en barceloní els clítics tendeixin a ocupar una posició fixa davant el verb i que en valencià s'uneixin al verb que els exigeix semànticament és un indicatiu que en barceloní els pronoms clítics funcionen més com a afixos, mentre que en valencià s'acosten més a les categories lèxiques.

Comportament morfosintàctic

Des d'una perspectiva morfosintàctica, el quadre de (1) estableix una gradació entre els elements lèxics i els gramaticals que agafa com a punt de referència el tipus de paradigma a què pertanyen. Així, els elements del lèxic constitueixen classes obertes, mentre que els elements gramaticals formen classes tancades reduïdes; entre aquests dos estadis hi ha un període intermedi en el qual l'element forma part d'un paradigma tancat nombrós.

Si apliquem aquest quadre als pronoms clítics catalans, podem afirmar que constitueixen una classe tancada, ja que no es creen nous clítics, ni se'n sol perdre cap dels existents. De fet, quan pels motius que sigui s'altera la forma d'una combinació de clítics el resultat és sempre una forma ja existent en el paradigma, i mai un clític nou.³ La combinació del datiu singular de 3^{era} persona i de les formes de l'acusatiu definit, per exemple, origina en la major part del català una combinació opaca en què el clític datiu és substituït per un altre clític, el clític *hi*. A (11) il·lustrem aquest canvi.

(11) a. el + li > l'hi

(11) b. els + li > els hi

(11) c. la + li > la hi

(11) d. les + li > les hi⁴

³ Com mostra BONET (1991), aquesta propietat és bastant general, gairebé universal, ja que afecta un gran nombre de llengües.

⁴ La substitució de les combinacions que apareixen a l'esquerra del signe > es va dur a terme entre els segles XIII i XVI. Sovint s'ha descrit aquest procés a partir de la caiguda d'una de les laterals i s'ha assenyalat la proximitat de les dues laterals com la principal causa de la caiguda. Obviament, aquesta explicació no dona compte del que acabem de destacar, que al final del procés hi ha sempre un altre clític, i no una forma estranya al sistema. Del que tampoc no dona compte és de la conservació de les dues laterals quan el datiu és plural, ni del retorn del dialecte valencià a unes combinacions amb laterals en sil·labes contigües. Per la nostra part, en un altre treball (vg. TODOLÍ 1995) hem defensat que la causa d'aquesta substitució no és simplement un problema de cacofonia o de proximitat de laterals, sinó que el canvi d'una forma semànticament marcada (el clític *li*, amb marca de cas, persona i nombre) per una de més general (el clític *hi*, que només té marca de cas) permet adaptar la forma dels clítics al creixent estatus afixal d'aquesta categoria, tot restablint la iconicitat entre la forma i el significat. En d'altres paraules, el significat cada cop més flexiu dels pronoms clítics es tradueix en una sèrie de canvis formals que adapten la forma dels clítics al creixent estatus flexiu d'aquesta categoria.

En segon lloc, tal com sol passar en els paradigmes tancats, la pèrdua d'una unitat origina canvis importants dins el paradigma. És el cas del clític *hi*, que desapareix dels textos valencians al segle XVIII. Com assenyala CASANOVA (1988), aquesta pèrdua produeix la reestructuració de les combinacions pronominals en què intervé el clític *hi*, i les combinacions opaques de (11) són progressivament substituïdes per les combinacions transparents de (12).

- (12) a. li'l
- (12) b. li'ls
- (12) c. li la
- (12) d. li les

Així doncs, la pèrdua del clític *hi* en valencià ha originat un nou paradigma en les combinacions de 3^{era} persona, cosa que allunya les combinacions del valencià de les que apareixen en els altres dialectes catalans.

D'acord amb els fets que acabem de comentar, doncs, sembla que els pronoms clítics catalans constitueixen una classe tancada. Ara cal que ens preguntem si es tracta d'una classe nombrosa, cosa que els col·locaria en un estadi intermedi de gramaticalització, o si conformen una classe reduïda, propietat que els situaria en un estadi més avançat i pròxim al dels afixos. Per la nostra part, no ens detindrem a establir quin nombre d'unitats ha de tenir un paradigma per considerar-lo nombrós o reduït, ja que el que realment és rellevant és comparar la situació dels clítics amb la d'altres categories flexives, com ara els morfemes de persona del verb. Doncs bé, si comparem els morfemes de persona de (13), amb els diferents clítics de què disposa el català (catorze), i això hi afegim les seixanta-nou combinacions binàries de (14), haurem de concloure que els pronoms clítics catalans constitueixen una classe bastant nombrosa.

- (13) a. 1^{era} persona: ø, /o/, /e/
- (13) b. 2^{ona} persona: /z/
- (13) c. 3^{era} persona: ø
- (13) d. 4ta persona: /m/
- (13) e. 5^{ena} persona: /w/
- (13) f. 6^{ena} persona: /n/

(14)	Combinacions binàries dels clítics catalans (en representació fonològica)											
	EL	LA	ELS	LES	LI	EN	HO	HI	EM	ENS	ET	US
EM	mel	mela	melz	melez	meli	men	mew	mi	–	–	–	–
ENS	enzel	enzla	enzelz	enzlez	enzi	enzen	enzew	enzi	–	–	–	–
ET	tel	tela	telz	telez	teli	ten	tew	ti	tem	tenz	–	–
US	uzel	uzla	uzelz	uzlez	uzli	uzen	uzew	uzi	uzem	uzenz	–	–
ES	sel	sela	selz	selez	seli	sen	sew	si	sem	senz	set	sewz
LI	lil	lila	lilz	lilez	–	lin	liw	lii	–	–	–	–
ELS	elzel	elzla	elzelz	elzlez	–	elzen	elzew	elzi	–	–	–	–
EL	–	–	–	–	–	len	–	li	–	–	–	–
LA	–	–	–	–	–	lan	–	laj	–	–	–	–
LES	–	–	–	–	–	lezen	–	lezi	–	–	–	–
EN	–	–	–	–	–	–	–	ni	–	–	–	–

Amb tot, en la llengua col·loquial s'està produint un procés de reducció en el nombre de combinacions binàries. Aquesta reducció es troba més estesa en les combinacions entre clítics de 3^{era} persona, i afecta sobretot el dialecte barceloní, que ha reduït a 3 o 4 les 14 formes que resulten de combinar el datiu de 3^{era} persona. A (15) i (16) mostrem les formes que adopten aquestes combinacions en barceloní.

(15)			(16)		
a.	l'hi >	/li/	a.	els el >	/elzi/
b.	els hi >	/li/	b.	els els >	/elzi/
c.	la hi >	/li/	c.	els la >	/elzi/
d.	les hi >	/li/	d.	els les >	/elzi/
e.	li ho >	/li/	e.	els ho >	/elzi/
f.	li hi >	/li/	f.	els hi >	/elzi/
g.	li'n >	/ni/	g.	els en >	/elz(n)i/

Contràriament al que acabem de veure per al dialecte barceloní, el dialecte valencià sol mantenir les combinacions transparents, i només en alguns parlars s'està encetant un procés de reducció semblant al del barceloní (vg. TODOLÍ 1994). Així doncs, si interpretem aquestes dades a partir del quadre (2), sembla que en valencià (i també en mallorquí) els clítics constitueixen una classe relativament nombrosa, i per tant, es troben en un estadi intermedi de gramaticalització, mentre que en barceloní funcionen més com a afixos, ja que conformen un grup força més reduït. De fet, l'abundància de formes

sincrètiques que defineix la situació del barceloní és un fenomen més típic de les categories gramaticals, que no pas dels elements lèxics, on el sincretisme és molt minso.

Comportament fonològic i morfològic

D'acord amb el quadre de (2), la gramaticalització d'un element és més forta com més reduïda és la seva forma sil·làbica. Així, els elements més gramaticalitzats solen estar formats per un segment, o a tot estirar, per una única sil·laba, mentre que els elements lèxics solen tenir estructures polisil·làbiques.

En el cas dels clítics, aquest caràcter gramaticalitzat es manifesta en l'absència de formes polisil·làbiques i en l'alta presència de formes monosil·làbiques i asil·làbiques. Presenten formes asil·làbiques en català els clítics que no tenen nucli sil·làbic (és a dir, els que no disposen de cap vocal en la seva forma bàsica). Aquests clítics es caracteritzen perquè en contextos consonàntics estan sotmesos a la inserció de vocal epentètica. Per tant, són asil·làbics els clítics de (17).

(17) /m/, /t/, /s/, /nz/, /l(z)/, /lz/, /n/

Per contra, els clítics de (18), amb una vocal en la forma bàsica, són sil·làbics:

(18) /uz/ (proclitic) – /voz/ (enclític), /la/, /laz/, /li/, /u/, /i/

En la llengua col·loquial la situació és un xic diferent a la que acabem de descriure per a l'estàndard. En barceloní, per exemple, apareixen més clítics asil·làbics que no en la llengua estàndard (per exemple, el clític de 2^{ona} persona del plural, /wz/), mentre que en valencià els clítics asil·làbics són menys nombrosos que en la llengua estàndard o en barceloní (cinc contra vuit o nou), i n'hi ha alguns que presenten una forma sil·làbica en enclisi i asil·làbica en proclisi. Les formes de (19) i (20) mostren els pronomes clítics del barceloní i les de (21) i (22) els del valencià.

barceloní				valencià			
(19)		(20)		(21)		(22)	
a.	m	a.	la	a.	m	a.	moz
b.	t	b.	lez	b.	t	b.	voz
c.	s	c.	li	c.	s	c.	la
d.	nz	d.	u	d.	n	d.	lez
e.	wz	e.	i	e.	w	e.	lo**
f.	l(z)			f.	l*	f.	loz**
g.	lz			g.	lz*	g.	li
h.	n						
				(* en proclisi ** en enclisi)			

Existeixen altres fenòmens fonològics i morfològics que confirmen el diferent grau de gramaticalització que tenen els clítics en aquests dialectes, i que comentarem breument:

- En primer lloc, l'harmonia vocàlica mostra que en valencià els clítics es comporten més com a mots, ja que aquest fenomen afecta la vocal final del verb ([pɔɾtɔw]), però no afecta la vocal final del clític ([pɔɾtɔla]), de manera que el domini clític-verb funciona com si entre aquests dos elements hi hagués un límit de mot.
- Un altre aspecte en què també es pot comprovar l'afixació del clític al verb és en els canvis que els clítics poden originar en les desinències verbals. En barceloní, per exemple, la desinència /s/ dels imperatius irregulars cau davant d'un clític:

(23) a. digue-li que torni

(23) b. digue-ho

En valencià, tanmateix, la consonant es manté i no existeix cap fenomen que es pugui equiparar al del barceloní.

- En tercer lloc, com observa JIMÉNEZ (1997), en català una seqüència de dues sibilants es redueix fonèticament a una sibilant si les sibilants pertanyen a mots diferents (per exemple, *tens sal?*), però la seqüència no se simplifica si aquestes pertanyen a dos morfemes d'un mateix mot, cas en el qual s'insereix una vocal epentètica (com per exemple, *països*). És a dir, que entre dos mots no s'introdueix una vocal de suport per reparar un contacte sil·làbic malformat, mentre que entre dos morfemes d'un mot l'estratègia de l'epèntesi és normal. Pel que fa als clítics, en valencià l'aplec del clític reflexiu /s/ de 3^{era} persona amb un verb començat amb sibilant es resol

com si fossin mots diferents i les dues sibilants es redueixen a una (24a), mentre que en barceloní i en català estàndard una vocal epentètica se situa entre la sibilant del clític i la del verb (24b):

(24) a. es sap (/se'sap/)

(24) b. se sap (/e'sap/)

- Finalment, des d'un punt de vista morfològic, en la llengua col·loquial apareixen comportaments que mostren un procés de morfologització i d'integració progressiva al verb diferent per als dialectes valencià i barceloní. En barceloní, per exemple, el complex clític-verb funciona com un únic domini pel que fa a l'aplicació del morfema de plural o de 3^{era} persona, ja que aquests morfemes són representats un sol cop: la combinació del datiu plural i de l'acusatiu plural de 3^{era} persona, per exemple, dóna com a resultat una forma en què els morfemes de nombre i de persona s'apliquen sobre el conjunt, i no sobre cada clític per separat. A (25) mostrem la forma morfològica (FM), fonològica (FF) i la forma ortogràfica (FO) que té aquesta combinació en barceloní.

(25)

FM:	{3a, pl, dat}	+ {3a, pl, ac, masc}	= {3a, pl, dat, ac, masc}
FF:	/l, z, i/	+ /l, z/, ø, ø	= /+l+z+i/
FO:	els	+ els	= els hi

Per contra, en la llengua estàndard i en el dialecte valencià cada clític té els seus propis morfemes, de manera que constitueixen dominis independents per a la representació d'aquests morfemes:

(26)

FM:	{3a, pl, dat}	+ {3a, pl, ac, masc}	= {3a, pl, dat, ac, masc}
FF:	/l, z/, ø	+ /l, z/, ø, ø	= /+l+z+l+z/
FO:	els	+ els	= els els

Així doncs, entre els pronoms clítics del valencià hi ha un límit de mot, mentre que els pronoms clítics del barceloní hi ha un límit de morfema. Dit d'una altra manera, la diferència entre els clítics del barceloní i els del valencià en aquesta qüestió és la mateixa que es dóna entre un compost lèxic com *coliflor* (que té el plural *coliflors*, i no **colsi-flors*) i una composició sintagmàtica com *clau anglesa* (que fa el plural com a *claus angleses*, i no **clauangleses*).

Fet i fet, les diferències entre la combinació de clítics de 3^{era} persona en valencià i en barceloní proven que en valencià els clítics funcionen més com a clítics, i per tant, es

troben més pròxims a les categories lèxiques, mentre que en barceloní els clítics funcionen més com a afixos, i en conseqüència, s'acosten més a les categories funcionals.⁵

Conclusions

Comptat i debatut, dins l'espai clíctic, un espai on es barregen propietats dels mots i dels afixos, sembla que els pronoms clítics del valencià ocupen una posició més intermèdia i es troben més pròxims als mots, que no pas els del barceloní, que es troben més afixats al verb. Els factors en què ens basem per realitzar aquesta afirmació són els que hem descrit al llarg del present treball, i que ara resumim breument: en primer lloc, en barceloní la tendència a la prefixació és més forta que en valencià. A més, en valencià la combinació de clítics és transparent, mentre que en barceloní la substitució de *li* per *hi* dóna lloc a l'aparició de formes opaques i a un sincretisme més propi de les categories flexives que no pas dels elements lèxics. En tercer lloc, els clítics valencians incorporen els morfemes de persona i nombre independentment que el clíctic es combini o no amb altres clítics, de manera que constitueixen dominis independents; per contra, en barceloní aquests morfemes es projecten un sol cop, ja que els clítics combinats constitueixen un domini únic. Finalment, i des d'un punt de vista fonològic, en valencià els clítics són més sil·làbics que no pas en barceloní, i la seva forma fonològica és relativament independent de la del verb. Així doncs, els pronoms clítics del valencià i del barceloní mostren diferents estadis en la gramaticalització que afecta els pronoms clítics catalans.

Bibliografia

- AGUADO, Miquel / LEHMANN, Christian (1989): "Zur Grammatikalisierung der Klitika im Katalanischen", in: RAIBLE, Wolfgang (Hg.): *Romanistik, Sprachtypologie und Universalienforschung. Beiträge zum Freiburger Romanistentag 1987*, Tübingen: Günter Narr Verlag Tübingen, 151-161.
- BADIA I MARGARIT, Antoni M^a (1994): *Gramàtica Catalana*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- BONET, Eulàlia (1991): *La morfologia dels clítics pronominals en català i en altres llengües romàniques*, Universitat Autònoma de Barcelona, Tesi doctoral.
- BONET, Eulàlia (1993): "3rd Person pronominal clitics in dialects of Catalan", in: *Catalan Working Papers in Linguistics* 3, 85-111.
- Bybee, Joan (1993): "Mechanisms of semantic change in grammaticalization", ponència presentada al 3rd International Cognitive Linguistic Conference, Lovaina, del 18 al 23 de juliol de 1993.
- CASANOVA, Emili (1988): "Aproximació a una gramàtica contrastiva dels dialectes catalans als segles XVIII: la combinació binària de pronoms personals febles de 3ra persona", in: *Actes del VIIIè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes* 2, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 57-80.

⁵ Per a una exposició més detallada sobre les repercussions morfològiques i fonològiques que té aquest principi en la forma dels clítics, vg. JIMÉNEZ (1997).

- CUENCA, Mª Josep / CASTELLÀ, Josep M^a (1995): "Una caracterització cognitiva a les preguntes confirmatòries (*question tags*)", in: *Caplletra* 18, 65-84.
- HARRIS, James (1995): "La projecció sintaxi-fonologia en els clítics del català i de l'espanyol", in: *Caplletra* 19, 229-257.
- HEINE, Bernd / CLAUDI, Ulrike / HÜNNEMEYER, Friederike (1991): *Gramaticalization. A conceptual framework*, London: The University of Chicago Press.
- JIMÉNEZ, Jesús (1997): *L'estructura sil·làbica del dialecte valencià*, Universitat de València, Tesi doctoral.
- RIGAU, Gemma (1981): *Gramàtica del discurs*, Bellaterra: Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona.
- RIGAU, Gemma (1990): "Inherent clitics in Catalan dialects and Case Theory", ponència presentada al *Workshop on Central Languages*, celebrat a Ginebra.
- RIGAU, Gemma (1994): "Les propietats dels verbs pronominals", in: *Els Marges* 50, 29-39.
- TODOLÍ, Júlia (1992): "Variants dels pronoms febles de 3ra persona al País Valencià: regles fonosintàctiques i morfològiques subjacents", in: *Zeitschrift für Katalanistik* 5, 137-160.
- TODOLÍ, Júlia (1994): "Els clítics pronominals de 3ra persona a les comarques d'Alacant: interferència lingüística del castellà?", Actes del IXè *Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes* 3, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 197-209.
- TODOLÍ, Júlia (1995): *Aproximació a la sintaxi dels pronoms clítics catalans*, Universitat de València, Tesi doctoral.
- TODOLÍ, Júlia (1996): "Doblament i represa pronominal en català", in: *Actes del Xè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes* 3, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 441-464.
- TODOLÍ, Júlia (1998): *Els pronoms personals*, València: Servei de Publicacions de la Universitat de València.
- WANNER, Dieter (1987): *The Development of Romance Clitic Pronouns: from Latin to Old Romance*, New York / Berlin / Amsterdam: Mouton de Gruyter.